

PRÆSENTATION

Denne årgang af *Fund og Forskning* er den hidtil mest omfattende, der er udsendt. Den repræsenterer et bredt udsnit af forskningsinteresser hos bibliotekets medarbejdere og forskere med tilknytning til bibliotekets arbejdsområde. Ud over større og mindre afhandlinger og en kritisk forsknings- og litteraturoversigt bringes som noget nyt anmeldelser af et par centrale værker fra de seneste år. Det er værker, som for en væsentlig del bygger på bibliotekets samlinger.

JESPER DURING JØRGENSEN fortsætter sin introduktion i *Fund og Forskning* 34 til Georg Engelhard Löhneysens ridebøger i Det kongelige Bibliotek. Artiklen behandler sammenhængen mellem Löhneysens håndskrevne bidbøger og hans trykte rideværker fra 1588 og 1609-1610. Ved at analysere tre håndskrifter fra 1576, 1578 og 1604, der påviseligt har Löhneysen som ophavsmand, kan sammenhængen mellem Löhneysens håndskrifter og trykte bøger belyses. Håndskrifterne kan ikke betragtes som manuskripter til de trykte bøger, men snarere som prototype herfor, idet håndskrifternes stof, disposition og udformning har været bestemmende for bøgerne. Håndskrifterne fra 1576 og 1578 er forløbere for Löhneysens bidbog fra 1588, medens håndskriftet fra 1604 er et turneringshåndskrift, der i prægtigt farvelagte tegninger skildrer optog og dystridt i Hamborg 30.oktober - 3.november 1603. Velbevarede arkiver gør det tillige muligt at få et godt kendskab til personen Löhneysen, hvorved der tilføjes denne genrehistoriske studie en mere almen kulturhistorisk dimension.

HENRIK DUPONT præsenterer et nyerhvervet eksemplar af Gerhard Mercators *Atlas sive Cosmographicae Meditationes*, 1595, der er en del af Mercators meget ambitiøse plan om en fuldstændig beskrivelse af verden, dens skabelse, historie og geografi. Mercator nåede ikke at fuldføre værket, som dog alligevel blev normsættende for eftertidens kartografi og atlasproduktion. Atlasset har en særlig tilknytning til Danmark, idet værket er tilegnet Henrik Rantzau, statholder i Slesvig-Holsten, der var bidragyder til atlasset med såvel geografiske oplysninger som økonomisk støtte. Det erhvervede eksemplar er sammensat på en måde, der giver grund til at antage, at det er købt af eller foræret til en dansk person, men på grund af senere ombinding er det ikke muligt at præcisere proveniensens.

INGRID ILSØE fortsætter sine bogbindshistoriske studier i *Fund og Forskning* 34 og 35 med en præsentation af et udvalg af bemærkelsesværdige danske bogbind i Det kongelige Biblioteks samlinger under inddragelse af arkivalske kilder til dokumentation af, hvem der har udført bindene. Der gives en oversigt over de københavnske bogbindere ved det 18. århundredes midte, og skiftet efter hofbogbinder Martin von Fenden fra 1742 fremdrages. Heraf fremgår det, hvordan en bogbinders værktøj kunne blive spredt blandt andre bogbindere, og herved afkræftes den hidtil fremherskende hypotese, at værktøjet altid gik i arv fra fader til søn, som hævdede af Sofus Larsen og Anker Kyster i *Danish Eighteenth Century Bindings 1730-1780*, København 1930. Yderligere detailstudier kaster lys over bogbind udført af Jacob Wilhelm Boppenhausen, samt over Georg Julius Liebe, Peter Lyman og C.G. von Fendens samarbejde om indbindingen af Frederik Vs salvingsakt 1750.

TORBEN HOLCK COLDING præsenterer musikerportrætter udført af pastel- og miniaturemaleren Christian Hornemann, der har portrætteret Ludwig van Beethoven i Wien 1802, Friedrich Kuhlau i København 1815 og 1828, og Carl Maria von Weber i København 1820. Artiklen omhandler især portrætter af den københavnske Gerson-families medlemmer. Først malede Hornemann Nicolay Gerson som 13-årig i 1815 i forbindelse med, at denne sammen med Kuhlau spillede Mozarts koncert for to klaverer (Köchel 365) ved en offentlig koncert, og i tiden efter udførte han adskillige portrætter af Nicolays ældre broder, Georges, som spillede en betydelig rolle i dansk musikliv indtil sin tidlige død i 1825. Georges Gersons musikalske produktion omfatter 200 numre, af hvilke adskillige blev spillet, medens han levede. Seks sange blev udgivet 1843, og den ene af hans to symfonier udkom i 1983.

MARIE-LOUISE BERNER behandler introduktionen af fotografien i Danmark 1839-1840 og dens placering inden for videnskab og kunst. Efter at en rapport fra arkæologen C.T. Falbe i januar 1839 var blevet overgivet til naturvidenskabsmanden H.C. Ørsted, var fænomenet i den almindelige bevidsthed placeret som naturvidenskab, hvilket be styrkedes af den herskende kunstopfattelse. I Paris gjorde Daguerres egne billeder så dybt indtryk ved deres gengivelseskvaliteter, at iagttagere tidligt så mediets kunstneriske muligheder. Da de første daguerreotypier i efteråret 1839 dukkede op i København, var det imidlertid i form af to temmelig mislykkede optagelser foretaget af C.T. Falbe, der forinden forgæves havde forsøgt at afkøbe Daguerre et par af dennes egne billeder. Derfor gjorde daguerreotypierne ikke noget særligt indtryk på den danske kunstverden. De første optagelser på dansk grund

blev i foråret 1840 foretaget med de først anskaffede daguerreotypi-apparater her i landet, det ene på Den polytekniske Lærestalt, det andet på Den militære Højskole. Fotograferne var naturvidenskabeligt interesserede folk, der kort efter forlod fotografien, og først derefter fik fotografien mulighed for at etablere sig uden for den naturvidenskabelige verden; men da var de officielle opfattelser allerede formede.

JOHN FELLOW LARSEN beskriver Carl Niensens to besøg i Wien i 1894 og 1928, der var af afgørende betydning for komponistens udvikling. Rejsen i 1894 gav en personlig afklaring af forholdet til Wagner og bragte Nielsen på besøg hos Brahms. I 1928 befandt Nielsen sig på sit livs højde, han var i Wien som dommer i den internationale Schubertkonkurrence og var på én gang ambassadør for sit lands musik og isoleret, moderne komponist. Wienerklassikerne havde betydet meget for Niensens gennembrud, der resulterede i den komiske opera *Mas-karade*. I en analyse af forholdet mellem denne opera og dens tekstgrundlag i Holbergs 1700-tals komedie og af forholdet mellem henholdsvis komediens og operaens forhold til deres samtid tydeliggøres operaens mening og anskueliggøres Niensens særlige modernisme, der tillod ham samtidig at komponere folkelige sange og moderne koncertsalmusik. Artiklen drager paralleller mellem Niensens tidsdiagnose og den skildring af værdiernes sammenbrud, som filosofen og digteren Hermann Broch arbejdede på netop i Wien i 1920'erne.

JOHN T. LAURIDSENS oversigt over undergrundspresen i Danmark 1940-45 er blevet til som led i bibliotekets markering af befrielsesjubileet i 1995. Han underkaster kilderne til undergrundspresens historie under den tyske besættelse en kritisk analyse og giver dernæst en oversigt over de eksisterende samlinger og en bibliografi over sekundærlitteraturen. Det påvises, at den hidtil enerådende bibliografi fra 1954 over illegale bøger og blade er behæftet med meget stor usikkerhed i det statistiske materiale, som derfor skal benyttes med den største varsomhed. Det konstateres, at undergrundspresens betydning langt overskred dens oplagsmæssige udbredelse - som opinionsdanner kunne undergrundspresen skrive det, de legale aviser var afskåret fra; men „kampen med ord“ har lige siden besættelsestiden stået i skyggen af andre modstandsformer, først og fremmest sabotagen. Det er artiklens andet hovedanliggende at bidrage til opvurderingen af den ikke-voldelige modstandskamps betydning. Undergrundspresen var medvirkende til at danne opinion imod samarbejde med besættelsesmagten og for en mere aktiv modstand.

Red.